CONSIDERAȚII-CHEIE ÎN CADRUL PROCEDURII NOTARIALE DE DESFACERE A CĂSĂTORIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

KEY CONSIDERATIONS REGARDING THE NOTARIAL PROCEDURE OF MARRIAGE DISSOLUTION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 347.961:347.627(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024j.58**

Ludmila BELIBAN-RAȚOI,
ORCID: 0000-0002-6307-5291
e-mail: beliban.ludmila@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *Marriage is the fundamental institution for the development of a state, serving as the pillar of social, economic, and demographic growth in society. It emerged alongside the evolution of society and reflects the era in which marriages are concluded. At the same time, the principle of mutual consent in entering into marriage does not prevent spouses from deciding both on the conclusion of the marriage and on its dissolution. More recently, according to the provisions of the Family Code, the dissolution of marriage is carried out both by administrative procedure and by notarial procedure and judicial procedure. The most important aspect of the divorce process is that the authority responsible for declaring the divorce respects the rights of the spouses and protects the interests of minor children.*

Keywords: *marriage, termination of marriage, dissolution of marriage, notarial procedure, divorce petition, divorce settlement.*

INTRODUCERE

Familia, ca formă istorică de organizare a vieții în comun bazată pe uniunea liber consimțită dintre bărbat și femeie (căsătoria), interesează societatea, astfel că desfacerea căsătoriei este reglementată printr-o procedură specială [1, p. 21]. Sigur că familia a interesat dintotdeauna societatea, fiind celula de creștere a noilor generații, celula de consolidare și motorul de evoluție a unui stat. Totuși, nu întotdeauna căsătoria este încheiată pe viață, căsătoria fiind încetată din mai multe motive, fie din cauze independente de voința soților (decesului unuia dintre soți), fie din motive ce depind de voința soților, (prin divorț). Prin încetarea căsătoriei înțelegem încetarea raporturilor juridice dintre soți izvorâte din căsătoria legală în urma survenirii anumitor fapte juridice [2, p.115]. Unii autori, pe bună dreptate, fac deosebirea între noțiunea de încetare a căsătoriei și desfacerea căsătoriei prin divorț. Spre deosebire de încetarea căsătoriei, care are la bază cauze naturale și obiective – moartea sau declararea judecătorească a morții unuia dintre soți - desfacerea căsătoriei prin divorț se poate produce numai în timpul vieții soților, în anumite condiții stabilite de legiuitor [3, p. 109].

MATERIALE ȘI METODE

Pentru cercetarea subiectului propus, au fost utilizate mai multe tehnici și metode, ce cuprind ansamblul de idei și concepte bazate pe metodele de analiză, printre care ar fi: - *Metoda logică*, ce reprezintă procedeul de cunoaștere a aspectelor ce țin de procedura de divorț prin categoriile și legitățile logice (deducție, inducție, sinteză, analiză), astfel, prin analiza profundă, prin deducerea concluziilor corecte și prin sintetizarea materiei, ce o găsim în doctrină, în domeniului dreptului familiei. - *Metoda sistemică*, ce se realizează prin cercetarea profundă a bazei legislative naționale, dar și a celei internaționale, la fel, prin cercetarea multiaspectuală a normelor materiale, cât și a celor procesuale, aspecte ce vor determina un rezultat de o calitate înaltă. – *Metoda istorică*, ce se realizează prin cercetarea evoluției istorice a instituției divorțului, cercetare ce face mai clară reglementarea instituției divorțului în legislația actuală.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Deși se pare că desfacerea căsătoriei prin divorț este o instituție caracteristică societății contemporane, totuși problema desfacerii căsătorie exista încă din perioada antică.

Conform surselor jurisconsulților romani primul divorț menționat în textele antice ar fi avut loc la Roma în anul 234 sau 231 î.Hr, când Spurius Carvilius Ruga și-a repudiat soția sterilă, pe motiv că din această cauză nu-şi putea respecta jurământul făcut cenzorului, de a se căsători pentru a avea copii. (De ce se căsătoreau romanii ? Pentru a lua în căsătorie o zestre și a avea copii legitimi.) Acest motiv neexistând printre cele pentru care se putea repudia soția, se pare că partea activă a încercat să eludeze obligativitatea restituirii dotei, dar nu a rămas nedojenit de opinia publică (*reprehensio*) fiindcă „până și dorința de a avea copii nu ar fi trebuit să învingă o afecțiune trainică pentru soție”. Cicero consideră că divorțul a fost instituit cu mult înaintea celui amintit, ca fiind obiectul unui proces în fața instanței și atribuie formulele de repudiere conținutului Legii celor XII Table : *claves ademit, exegit* (soțul i-a cerut și i-a luat cheile) sau *claves adimere, claves remittere* [4, p. 85].

În perioada medievală în țările românești găsim unele reglementări cu privire la desfacere a căsătoriei, aceste reglementări având origini bizantine (Îndreptarea legilor, Cartea Românească de învățătură). Ca motive de divorț puteau fi invocate: adulterul, moralitatea, erezia, furtul din biserică și altele [5, p. 91].

În perioada contemporană legislația statelor lumii au reglementat prevederile cu privire la divorț mult mai târziu. Astfel Italia a permis divorțul abia începând cu anul 1970, Portugalia, începând cu 1977, Spania din 1981, Irlanda din 1996, iar Malta din 2011. Filipine este acum singura țară din lume care nu permite divorțul majorității cetățenilor săi. Potrivit art. 1 tz. I din Codul familiei filipinez, „marriage is a special contract of permanent union between a man and a woman entered into in accordance with law for the establishment of conjugal and family life” [„căsătoria reprezintă un contract special de

uniune permanentă încheiat între un bărbat şi o femeie în conformitate cu prevederile legale în vederea stabilirii vieții conjugale de familie”], iar în conformitate cu dispozițiile art. 52 tz. I din Codul civil filipinez, „marriage is not a mere contract but an inviolable social institution” [„căsătoria nu este un simplu contract, ci o instituție socială inviolabilă”] [6, p. 52].

Conform art. 2, alin (3) ale Codului familiei al Republicii Moldova [7]- relaţiile familiale sunt reglementate în conformitate cu următoarele principii - monogamie, căsătorie liber consimţită între bărbat şi femeie, egalitate în drepturi a soţilor în familie, sprijin reciproc moral şi material, fidelitate conjugală, prioritate a educaţiei copilului în familie, manifestare a grijii pentru întreţinerea, educaţia şi apărarea drepturilor şi intereselor membrilor minori şi ale celor inapţi de muncă ai familiei, soluţionare, pe cale amiabilă, a tuturor problemelor vieţii familiale, inadmisibilitate a amestecului deliberat în relaţiile familiale, liber acces la apărarea, pe cale judecătorească, a drepturilor şi intereselor legitime ale membrilor familiei. Asigurarea principiilor se efectuează prin susținerea obligatorie a statului prevăzută în art. 48-50 al Constituției Republicii Moldova [8, p. 30].

Codul Familiei al Republicii Moldova nu determină careva principii specifice instituției desfacerii căsătoriei. Analiza separată a necesității existenței principiului libertății de desfacere a căsătoriei, după părerea noastră, este discutabilă. O. V. Kuznetsova, O.I. Kosova, constată că și principiul căsătorie liber consimțită între bărbat şi femeie implică libertatea divorțului; una dintre expresiile acestei libertăți este consimțământul reciproc al soților [9, p. 216]. Totuși acest principiu se regăsește în legislația unor țări, fiind expres consacrat în art. 56, alin. 3 din Codul Familiei al Ucrainei, care reglementează - fiecăruia dintre soți i se recunoaște dreptul la libertatea personală, inclusiv dreptul de a pune capăt unei căsătorii [10]. Prevedere interesantă, dar care nu-și regăsește reglementarea în legislația de dreptul familiei în RM.

Spre deosebire de dreptul de a încheia o căsătorie, consacrat expres de art.12 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, dreptul de a cere desfacerea căsătoriei prin divorț nu este ocrotit de CEDO [11, p. 109]. Cu privire la acest fapt şi-a exprimat poziția şi Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cazul Johnston și alții împotriva Irlandei (1986). Ca urmare a examinării cauzei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului 18 septembrie 1986 a decis că nici o consolidare în legea Irlandei, dreptul la divorț și imposibilitatea primului și al doilea reclamant în această legătură să încheie o nouă căsătorie nu este o încălcare a Convenției europene (șaisprezece voturi la unu). Instanța a interpretat articolul 12 din European Convenția, care consacră dreptul la căsătorie, și a concluzionat că astfel dreptul nu acoperă dreptul de a pune capăt unei căsătorii, nici ceea ce e spus în articol nu este supus unei interpretări ample, întrucât dreptul la divorțul nu este prevăzut în mod deliberat de Convenția Europeană și protocoale la acesta.

Totodată nu putem nega dreptul soțului de a înceta căsătoria prin divorț, în cazul în care păstrarea familiei nu este posibilă, pentru că astfel am fi în prezența unei limitări în viața privată. În acest sens legislațiile statelor determină diferite tipuri de proceduri

pentru a desface căsătoria prin divorț. În multe țări procedura de divorț poate fi divizată pe două căi, în cazul acordului de voință - procedura administrativă și în lipsa acordului de voință - procedura judiciară. Mai nou, procedura de divorț poate fi realizată și pe cale notarială și în Republica Moldova.

Conform art. 33, alin. (2) al Codului Familiei al RM - Căsătoria poate înceta prin divorţ (desfacere), în baza cererii unuia sau a ambilor soți ori a tutorelui soțului în privința căruia s-a instituit măsura de ocrotire judiciară sub forma tutelei. Iar la art 35 al Codului Familiei al RM este prevăzut - În cazurile prevăzute la art. 36 alin. (1) şi (2), căsătoria se desface de către organul de stare civilă, în cazurile prevăzute la art. 36 alin. (4) şi (5) şi la art. 37 – pe cale judecătorească, iar în condițiile prevăzute la art. 41 și 42 din Legea nr. 246/2018 privind procedura notarială – de către notar. Astfel din aceste reglementări putem deduce că organele competente de a desface căsătoria în Republica Moldova sunt - organul de stare civilă, -notarul, - instanța de judecată.

În cazul în care divorțul este pronunțat de ofițerul de stare civilă acesta mai este numit divorțul pe cale administrativă, în cazul al doilea divorțul este pronunțat pe cale notarială, iar în cazul al treilea pe cale judecătorească [12, p. 60].

Conform art. 36 alin. 1 al Codului Familiei, divorțul poate fi solicitat la organul de stare civilă în baza acordului comun al soţilor, în cazurile în care între aceştia nu există neînțelegeri referitoare la partajul proprietății comune în devălmășie, la întreținerea, educația şi domiciliul copiilor minori comuni sau la întreținerea unuia dintre soți, căsătoria este desfăcută la organul de stare civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul unuia dintre soţi. Soții participă la desfacerea căsătoriei în condițiile Legii nr.100/2001 privind actele de stare civilă.

În temeiul art.11 alin.(1) lit. r) a Legii nr.246 din 15.11.2018 privind procedura notarială [13], începând cu 1 martie 2019 notarul are competența de a desfășura procedura de desfacere a căsătoriei prin acordul soților. La notar poate fi desfăcută căsătoria soților care au sau nu copii minori comuni sau adoptați. Conform art. 41 alin (1) al Legii nr.246/2018 privind procedura notarială - Cererea de desfacere a căsătoriei prin acordul soților poate fi depusă la oricare notar în baza acordului soților şi în prezența ambilor soți sau în prezența unuia dintre soți dacă anterior notarului i-a fost comunicat acordul autentic al celuilalt soț de desfacere a căsătoriei şi de examinare a cererii în absența sa.

Dacă vorbim de procedura de divorț pe cale notarială, atunci cererea de desfacere a căsătoriei prin acordul soților poate fi depusă la oricare notar în baza acordului și în prezența ambilor soți sau în prezența unuia dintre soți, dacă anterior notarului i-a fost comunicat acordul autentic al celuilalt soț de desfacere a căsătoriei şi de examinare a cererii în absența sa. La momentul depunerii cererii, notarul explică soților că se acordă un termen de 30 de zile pentru eventuala retragere a cererii de desfacere a căsătoriei. Termenul de 30 de zile stabilit de art.41 alin.(5) al Legii Nr.246/2018 privind procedura notarială se calculează conform regulilor generale de calculare a termenelor, va începe din ziua imediat următoare zilei de depunere a cererii de desfacere a căsătoriei şi va înceta în ultima zi. În cazul în care soții au copii minori născuți din

căsătorie, adoptați sau după caz, concepuți, *până la emiterea încheierii de desfacere a căsătoriei*, notarul urmează să întreprindă acțiuni suplimentare menite să asigure protecția drepturilor copiilor minori.

În temeiul art. 41 alin.(2) al Legii nr.246/2018 privind procedura notarială, desfacerea căsătoriei va avea finalitate cu condiția încheierii acordului autentic (contractului) al soților privind modul de participare la educația, întreținerea și stabilirea domiciliului copiilor minori după desfacerea căsătoriei. Contractul respectiv se autentifică până la emiterea încheierii de desfacere a căsătoriei. În cazul în care părțile au încheiat contractul privind modul de participare la educația, întreținerea și stabilirea domiciliului copiilor minori anterior depunerii cererii de desfacere a căsătoriei, acesta va fi depus la notar, după caz, împreună cu acordurile de modificare a lui.

Refuzul părinților pentru încheierea contractului privind modul de participare la educația, întreținerea și stabilirea domiciliului copiilor minori constituite temei pentru respingerea cererii de desfacere a căsătoriei conform art.42 alin.(2) lit. e) al Legii nr.246/2018 privind procedura notarială. În cazul partajului, încheierea contractului de partaj a averii devălmașe dobândite de soți nu este obligatorie, astfel în cazul în care soții nu pretind la partajarea bunurilor obținute în timpul căsătoriei, notarul poate emite încheierea de divorț.

La autentificarea contractului de stabilire a domiciliului copiilor minori, notarul va ține cont de acordul/înțelegerea părinților exprimat la notar. În cazul dezacordului părinților cu privire la stabilirea domiciliului copiilor minori, acesta se va oferi spre soluționare instanței de judecată. Potrivit art.63 alin.(1,1[1]) Codul Familiei (cu modificările introduse prin Legea Nr.112 din 09.07.2020, în vigoare din 14.08.2020), în cazul în care părinţii locuiesc separat, domiciliul copilului care nu a atins vârsta de 14 ani se determină prin acordul părinților. În cazul în care părinții locuiesc separat, copilul care a atins vârsta de 14 ani alege cu care dintre părinți vrea să locuiască. Dacă acesta refuză să aleagă cu care părinte vrea să locuiască, domiciliul copilului se stabilește prin acordul părinților. Contractul de plată a pensiei de întreținere pentru copiii minori urmează să corespundă prevederilor art.75-76 și art.92-96 a Codului Familiei.În conformitate cu art.95 Codul Familiei, cuantumul pensiei de întreţinere stabilite prin contract *se determină de către părţi* și nu poate fi mai mic decât cel stabilit la art.75 Codul Familiei (în mărime de 1/4 - pentru un copil, 1/3 - pentru 2 copii şi 1/2 - pentru 3 şi mai mulţi copii din salariul şi/sau din alte venituri ale părinților). La solicitarea părților contractul privind plata pensiei de întreținere poate fi învestit cu formulă executorie.

La expirarea termenului de 30 de zile, soţii se vor prezenta la notar pentru a-și menține cererea de divorţ sau pentru a o retrage, exprimând în acest sens consimțământul valabil. În baza cererii scrise, soții/ unul din soți pot solicita notarului prelungirea termenului pentru retragerea cererii de desfacere a căsătoriei pentru un termen de maxim 30 de zile. Dacă soții își exprimă consimțământul pentru desfacerea căsătoriei și sunt îndeplinite cumulativ condițiile legale pentru desfacerea căsătoriei prin acordul soților, notarul emite **încheierea de desfacere a căsătoriei**.

În termen de 3 zile de la data emiterii încheierii de desfacere a căsătoriei prin acordul soților, notarul transmite organului de stare civilă teritorial, pentru efectuarea înregistrării actului de stare civilă, împreună cu dovada achitării taxei de stat pentru înregistrarea actelor de stare civilă, două originale ale încheierii și originalul certificatului de căsătorie. Câte un original al încheierii se eliberează părților și un original al încheierii se reține de notar în arhiva sa. Căsătoria încetează din ziua înregistrării divorțului. Soții nu au dreptul să încheie o nouă căsătorie până la obținerea certificatului de divorț de la organul de stare civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul acestora [14].

CONCLUZII

Dacă vom compara procedura de divorț pe cale administrativă și procedura de divorț pe cale notarială, putem vedea careva diferențe, dar care nu sunt esențiale cu privire la cazurile ce se înscriu într-o categorie sau alta. Astfel ambele proceduri implică posibilitatea soților de a depune cererea de divorț în cazul acordului comun al soților, și ambele în cazul în care au copii minori. Dar în cazul divorțului notarial, în calitate de temei de respingere a cererii de divorț, conform art. 41, alin (1), lit. e, al legii privind procedura notarială – este în cazul în care există copii minori sau concepuți și, la expirarea termenului prevăzut la art. 41 alin. (5), unul dintre soți nu se prezintă în fața notarului, nu-și exprimă consimțământul pentru desfacerea căsătoriei ***sau soții refuză de a încheia acordul referitor la plata pensiei de întreținere și la stabilirea domiciliului copiilor minori***, sau acordul încheiat contravine intereselor minorilor. Deci, dacă notarul în procesul de examinare a cererii de divorț se va pronunța în mod obligatoriu cu privire la stabilirea pensiei alimentare și a locului de trai a minorului, atunci în cazul divorțului pe cale administrativă aceste aspecte sunt ignorate. Astfel propunem modificarea prevederilor codului familiei, prin care s-ar atribui competența exclusivă a notarului în declararea divorțului în cazurile nelitigioase, iar organul de stare civilă să dețină competența înregistrării divorțului în registrul de stare civilă. Procedura notarială de divorț este acea procedură ce conferă părților în primul rând consultarea soților în modalitatea de stabilire a domiciliului copilului minor, stabilirea pensiei de întreținere, partajarea bunurilor soților, în al doilea rând procedura notarială de divorț este dominată de principiul confidențialității datelor și informațiilor despre soți care i-au devenit cunoscute notarului, dar și în al treilea rând prin procedura notarială de divorț se vor proteja interesele copiilor minori prin garantarea determinării domiciliului minorului și a plății pensiei de întreținere.

Astfel procedura de divorț întotdeauna a fost o procedură specială, destul de complicată, atât în aspect psihologic, cât și în aspect juridic, și în acest sens persoanele ce au competența de a declara divorțul ar trebui să dețină o pregătire temeinică în domeniul dreptului cât și să dețină competențe deosebite, inclusiv cele de mediere și conciliere.

REFERINȚE

1. RUSU M.I., *Procedura divorțului în dreptul românesc,* București: Editura Rosetti, 2003, ISBN 973-8378-28-1, p. 21.
2. РЯСЕНЦЕВА В.А., *Советское семейное право,* Москва Юридическая Литература 1982, p. 115.
3. BACACI A., DUMITRACHE V., HAGEANU C, *Dreptul familiei, Ediția a II-a,* București: Editura ALL Beck, 2001, p. 109, ISBN 973-655-077-X.
4. POP C., Unele aspecte privind divorțul în dreptul roman, din Studia Universitatis Universitatis Babes Bolyai, Jurisprudentia, nr. 2/2015, p. 85.
5. AMUZA I.T., *Căsătoria și divorțul în vechiul drept românesc,* București: Editura Sylvi, 2001, p. 91, ISBN 973-8258-28-8
6. MOLOMAN B. D., URECHE L-C., *Considerații privind divorțul prin acordul soților pe cale administrativă sau notarială*, În: Revista Transilvană de Științe Administrative, nr. 1(44)/2019, p. 52.
7. Codul Familiei al Republicii Moldovei, Publicat : 26-04-2001 în Monitorul Oficial Nr. 47-48 art. 210.
8. CEBOTARI V., *Dreptul familiei. Ediția a III-a. Revăzută și completată,* Chișinău 2014, ISBN:9975-62-112-0.
9. КОСОВА О.Ю., *Семейное право,*Иркутск, 2016, p.2016, ISBN 978-5-93928-056-3
10. Семейный кодекс Украины от 10 января 2002 года № 2947-III, *(с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.01.2024 г.), disponibil pe https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text.*
11. AVRAM M., *Dreptul civil. Familia, Ediția a 2-a, revăzută și adăugită,* Editura Hamangiu 2016, p. 109, ISBN/ISSN: 978-606-27-0609-8.
12. Frențiu G.C., *Divorțul și procedura divorțului în teorie și practică judiciară,* București: Editura Universul Juridic, 2023, p. 60, ISBN 978-606-39-1035-7.
13. Legea nr.246/2018 privind procedura notarială, Publicat : 01-02-2019 în Monitorul Oficial Nr. 30-37 art. 89.
14. CEBOTARI V., *Divorțul prin prisma noilor modificări ale codului familiei,* din Realități și perspective ale învățământului juridic național, Vol. 1, 2019, Conferința Relități și perspective ae învățământului juridic național, Chișinău, Moldova, 1-2 octombrie 2019.